

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU,
GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA OSIJEK
31000 Osijek, Europska avenija 24
OIB: 46627536930MB:03014347
Žiro račun:2340009-1110548337 (PBZ)IBAN:HR6723400091110548337
Telefon: **385(031)211-218 Telefaks: **385(031) 211-218
e-mail: gisko@gskos.hr [www: www.gskos.unios.hr](http://www.gskos.unios.hr)

ANALIZA STANJA U ŠKOLSKIM KNJIŽNICAMA OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE ZA 2023. GODINU

1. Mreža školskih knjižnica

U Osječko-baranjskoj županiji djeluje ukupno 99 školskih knjižnica upisanih u Sustav statističkih podataka o knjižnicama, od čega je u 20 škola osnivač Grad Osijek (osnovne škole u Osijeku), Županija je osnivač 77 matičnih škola (52 osnovne škole i 24 srednje škole i Srednjoškolski đачki dom Osijek), Republika Hrvatska je osnivač Prosvjetno-kulturnog centara Mađara u RH, pravna osoba - Provincijalat Hrvatske pokrajine Družbe Isusove osnivač je Isusovačke klasične gimnazije s pravom javnosti u Osijeku.

U ustroju osnovnih škola Županije djeluju i škole sa specifičnim programima i to:

- Centar za odgoj i obrazovanje "Ivan Štark" u Osijeku je odgojno obrazovna ustanova za djecu i odrasle osobe s lakšim, umjerenim i težim intelektualnim teškoćama te utjecajnim teškoćama u razvoju. Ova škola ima regionalno značenje, a pri osnovnim školama u Osijeku, Đakovu, Valpovu, Donjem Miholjcu i Đurđenovcu djeluju posebni odjeli za učenike s teškoćama u razvoju. Centar ima knjižnicu u sastavu koja se ubraja u osnovnoškolske knjižnice.
- Prosvjetno kulturni centar Mađara u Republici Hrvatskoj u Osijeku pohađaju učenici osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta, a nastavu slušaju na mađarskom jeziku. Centar ima knjižnicu u sastavu koja se ubraja u osnovnoškolske knjižnice.
- Glazbena škola Franje Kuhača Osijek koju pohađaju daroviti učenici osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta u području glazbene umjetnosti. Knjižnica nije aktivna, samo je tijekom 2020./21. bila zaposlena knjižničarka koja je odradila pripravnički staž.
- Osnovna glazbena škola „Kontesa Dora“ u Našicama, koju pohađaju učenici osnovnoškolskog uzrasta.
- Umjetnička škola u Belom Manastiru, koju također pohađaju učenici osnovnoškolskog uzrasta, a čiji je osnivač Grad Beli Manastir, dok u OŠ „A. Harambašić“ Donji Miholjac, „I. G. Kovačić“, Đakovo, M. P. Katančića, Valpovo djeluju odjeli osnovne glazbene škole,
- Centar za autizam je javna ustanova koja obavlja odgojno-obrazovni i rehabilitacijski rad za djecu, učenike i odrasle osobe s poremećajima iz autističnog spektra, sukladno njihovim razvojnim potrebama, mogućnostima i sposobnostima.

Umjetničke škole, Glazbena škola Franje Kuhača Osijek, Osnovna glazbena škola Kontesa Dora Našice i Umjetnička škola Beli Manastir nemaju ustrojenu knjižnicu. Knjižnicu nema ni Centar za autizam.

U Osijeku djeluje i Gaudeamus, prva privatna srednja škola u Osijeku s pravom javnosti i Edukos gimnazija, ali bez knjižnica u sastavu.

Knjižnica Gimnazije i Srednjih škola Beli Manastir obavlja knjižničnu djelatnost za sve 3 belomanastirske srednje škole.

2. Prostor i oprema

Ukupan prostor školskih knjižnica Osječko-baranjske županije iznosi 7034 m² (prosjeak je 71 m² po knjižnici), od čega je čak 97 % prostora dostupno korisnicima, tj. školske knjižnice većinom nemaju još posebno izdvojena spremišta za knjižničnu građu. Ukupan prostor osnovnoškolskih knjižnica je 4213 m² (prosjeak 58 m² po knjižnici), a ukupan prostor srednjoškolskih knjižnica 2521 m² (umanjeno za knjižnice koje djeluju u istome prostoru)(u prosjeku je 93 m² po knjižnici).

Minimalni prostor prema Standardu¹ (čl. 22.) zadovoljava 23 % školskih knjižnica Osječko-baranjske županije. Osnovne škole su prostorom više ispod Standarda, u skladu s njime je samo njih 8 %. Pet je knjižnica osnovnih škola djeluje u manje od 30 m², dok su još dvije smještene u samo 20 m² (knjižnica OŠ Satnica Đakovačka i knjižnica OŠ Zmajevac) i ispunjavaju samo osnovne funkcije.

Od 106 područnih škola, njih 7 ima školsku knjižnicu.

16 knjižnica srednjih škola nalazi se u prostoru koji svojom veličinom zadovoljava propisane Standarde. Od tih škola, 2 imaju vrlo mali broj učenika (Đurđenovac – 53; Dalj - 50), jedna je knjižnica učeničkog doma, a najteže stanje je u knjižnicama Srednje škole u Valpovu i knjižnici II. gimnazije u Osijeku, škola s velikim brojem učenika i velikim fondom, a knjižnicama ispod 60 m².

Specifičnost je što Knjižnica Gimnazije i Srednjih škola Beli Manastir obavlja knjižničnu djelatnost za tri škole pa se u sustavu statistike nalaze upisane Knjižnica Druga srednja škola Beli Manastir, Knjižnica Prva srednja škola Beli Manastir i Gimnazija Beli Manastir koje dijele jedan fizički prostor knjižnice, a sve ih tri unose pojedinačno u sustav (3 x 100 m²).

U Osijeku u istome prostoru djeluju Knjižnica Elektrotehnička i prometna škola Osijek i Knjižnica Strojarske tehničke škole Osijek (2x220 m²).

Još uvijek se ne nazire mogućnost rješavanja prostornih problema navedenih knjižnica.

Ukupno je 1931 sjedećih mjesta za rad korisnika (19 po knjižnici). Čak 37 % knjižnica ima prostor manji od Standardom propisanog čitaoničkog prostora za 14 do 28 mjesta, ovisno o veličini razrednog odjela. Osnovna škola Zmajevac nema mjesta za korisnike, dok osnovna škola Ernestinovo, Osnovna škola Fran Krsto Frankopan i Osnovna škola Cvjetno Briješće ima samo 2 mjesta.

Sve školske knjižnice opremljene su osobnim računalima. Ukupno je 313 računala, od toga je učenicima na raspolaganju 185 računala, dok čak 43 (43%) školske knjižnice uopće nema računala za učenike, iako je Standardom propisano najmanje 5 računala za škole do 400 učenika. Računalna oprema djelomično je zastarjela, a broj računala unatrag nekoliko godina s interesom i potrebama učenika opada.

Sve školske knjižnice Osječko-baranjske županije za svoje poslovanje koriste knjižnični softver MetelWin. U Hrvatskoj 6,4 % školskih knjižnica nema knjižnični program, od čega je u Osječko-baranjskoj županiji čak 7 knjižnica (0,5 % u ukupnom udjelu, 7 % za Županiju), i to

¹ Standard za školske knjižnice (NN 61/2023)

3 osnovnoškolske (Knjižnica Osnovna škola "Josip Kozarac" Josipovac Punitovački – nabavljeno u 2023./24., Knjižnica Osnovne škole Milka Cepelića Vuka, Knjižnica Osnovna škola Višnjevac) i 4 srednjoškolske knjižnice (gimnazija i srednje škole Beli Manastir, Srednja škola Dalj).

3. Fond školskih knjižnica

Školske knjižnice Osječko-baranjske županije raspolažu zbirkama knjižne građe od ukupno 606 347 svezaka (što je prosječno 17,9 po potencijalnom korisniku).

Minimum knjižnične građe, prema Standardu, a s obzirom na tip knjižnice (čl. 13., st. 5.) još nije dostiglo 10 knjižnica, a od toga pet knjižnica ima fond manji od 2500 svezaka (OŠ Hrvatski sokol Podgajci Podravski, OŠ Ladimirevci, OŠ Satnica Đakovačka, Srednjoškolski đачki dom Osijek te OŠ Cvjetno Brijеšće).

53 % knjižnica ne posjeduje inventarizirane časopise. Samo 20 % knjižnica čuva u fondu i novine.

Fond čini samo 1 % periodike i novina, AVE građe 0,9 %, a 0,1 % čine igre i igračke.

U školskim je knjižnicama ukupno u 2023. nabavljeno 4025 naslova u 8325 svezaka knjiga, tj. za 16 % manje nego prethodne godine, iako je financijski utrošeno više sredstava, što je izravna posljedica inflacije koja se odrazila i na cijenu knjige. Najviše je građe u knjižnice pristiglo kupovinom, 2365 naslova u 5931 sv. (72 %). Darom je pribavljeno 1645 naslova u 2307 sv. knjiga. Nabava knjiga iznosi 83,5 % u odnosu na nabavu ostale vrste građe.

Nabavu knjižne građe prema Standardu (čl. 13., st. 8., najmanje 0,5 jedinica po učeniku i učitelju, odnosno nastavniku, odgajatelju i stručnom suradniku) ispunilo je samo 7 knjižnica, dok su sve ostale knjižnice u prosjeku nabavile 84 knjige po korisniku.

Obnova fonda je nezadovoljavajuća, prvenstveno zbog dugogodišnjeg nedostatka namjenskih sredstava za nabavu građe za školske knjižnice (osim građe sufinancirane sredstvima Ministarstva znanosti i obrazovanja), a nabavlja se gotovo isključivo knjižna građa i to uglavnom lektirni naslovi. U nabavi građe osnivači sudjeluju minimalno, kao i prinove knjiga vlastitim sredstvima.

Iako su velika odstupanja u nabavi građe u odnosu na Standarde, najvidljivija su u nabavi periodike i neknjižne građe. Nabava časopisa iznosi 13,6 %, novina i ostale građe 0,1 %, AVE 1,7 %, igre i igračke 0,7 %, no knjižničari navode kako nema stvarnih potreba za tim vrstama građe. Nabava neknjižne građe, kao i njezine posudbe, u stalnom je padu iz više razloga: nedostatak financijskih sredstava za nabavu građe, brzo zastarjevanje medija na kojim su pohranjeni sadržaji, nedostatak i zastarjevanje uređaja za reprodukciju AVE građe, dostupnost AV i elektroničkih sadržaja na internetu.

4. Članstvo

Broj članova školskih knjižnica ovisi o broju učenika. U pravilu su svi učenici i zaposlenici članovi knjižnice, dio njih su aktivni posuđivači (26 954), a ostali koriste prostor i usluge knjižnice za različite potrebe, osobne ili organizirane aktivnosti. Ukupno je upisano 32 536 korisnika školskih knjižnica, od čega je 29 467 učenika (87,2 %).

Prema prikupljenim podacima aktivni posuđivači čine 79,8 % u odnosu na ukupan broj osoba populacije koju treba uslužiti tj. potencijalne korisnike (33 763).

5. Posudba i korištenje knjižnice

U izvještajnom razdoblju za 2023. godinu posuđeno je ukupno 219 260 jedinica građe, što je za 4 112 jedinica građe više u odnosu na 2022. godinu i rast posudbe treću godinu za redom (7,8 %). Građa se uglavnom posuđuje izvan knjižnice (81,1 %). Posuđuju se pretežno knjige, dok je posudba ostale građe neznatna (0,43 %).

Prosječno broj posudbe po populaciji koju knjižnica treba uslužiti je 6,9 knjiga, dok je u šest školskih knjižnica, i to srednjoškolskih, broj posudbe po populaciji koju knjižnica treba uslužiti manji od 1 knjige po korisniku.

Broj fizičkih posjeta (353 635) iznosi 77 % ukupnog broja posjeta (460 919) školskim knjižnicama.

Školski knjižničari svojim raznovrsnim aktivnostima vrlo dobro ispunjavaju zahtjeve sustava i razvijaju se kao mjesto cjeloživotnog učenja. Uspjeli su organizirati i provesti čak 2313 različita knjižnična događanja i radionice (445 više nego prethodne godine), od čega 871 knjižnično događanje za 22 260 posjetitelja te 1442 edukacijske radionice za 22 945 polaznika. Postotak dosegnute ciljane populacije manji od 50 % je u devet škola.

6. Djelatnici

U školskim knjižnicama Osječko-baranjske županije 86,5 je knjižničara na PRV, ukupno 100 knjižničara, tri su nestručne zamjene.

U 72 osnovnoškolske knjižnice zaposleno je 75 djelatnika, od toga 50 knjižničara s punim radnim vremenom, 1 škola ima 1,5 radno mjesto knjižničara, a 19 škola knjižničara na pola radnog vremena (0,5 PRV) i 2 nestručne zamjene na 0,5 PRV (u OŠ Draž i Breznica Našička).

U 27 srednjoškolskih knjižnica radi 27 djelatnika, od toga je 18 knjižničara s punim radnim vremenom, 22 škole imaju 1,5 radno mjesto knjižničara na PRV, jedna škola ima dva zaposlena knjižničara na PRV, tri škole imaju knjižničara na 0,5 PRV, a tri škole nemaju zaposlenog knjižničara.

Školski se knjižničari aktivno uključuju u permanentno obrazovanje. U izvještajnom razdoblju stručni djelatnici iskoristili su i brojne mogućnosti stručnog usavršavanja, tako je njih 101 ostvarilo ukupno 8406 sati stručnog usavršavanja.

7. Proračun i troškovi

Za školske knjižnice Osječko-baranjske županije u 2023. iz proračuna je izdvojeno ukupno 2.117.911,95 € (što je za 235.710,74 € više u odnosu na 2022. godinu, a 509.126,41 € više nego u 2021.). Najviše, čak 91,4 % (1.934.479,22 €) izdvojilo je Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

Od ukupnih rashoda za knjižnice (2.022.168,38 €), 94,6 % su troškovi bruto osobnih dohodaka za knjižnično osoblje, 4,5 % čine troškovi nabave građe. Troškovi edukacije za osoblje u knjižnici su minimalni (0,2 %), plaćeni su za 30 školskih knjižničara, prosječno u iznosu 44,6 € po knjižnici.

Za nabavu knjižnične građe za potrebe školskih knjižnica utrošeno je 91.083,75 €, što je za 1.899,3 € više nego prethodne 2022. godine, a za 9.907,82 € više u odnosu na 2021. godinu. Najviše sredstava izdvojilo Ministarstva znanosti i obrazovanja, 71.426,51 € (78,4 %); 14,2 % sredstava je od osnivača, 13 % sredstava knjižnice su za nabavu knjižnične građe pribavile iz vlastitih sredstava (neznatno uvećana sredstva u odnosu na prethodne godine); 2,6 % su ostala proračunska sredstva (Županija, Grad, Općina).

U 32 knjižnice osnivač nije sudjelovao u nabavi građe za školsku knjižnicu, od čega je 27 osnovnoškolskih knjižnica.

8. Zaključno

Osječko-baranjska županija svojom površinom od 4155 km² pokriva 7,3 % površine Republike Hrvatske, podijeljenom u 42 administrativne jedinice: 7 gradova, 35 općina i 263 naselja. Prema novome popisu stanovništva provedenom 2021. godine u Županiji živi 258 026 stanovnika što je 6,6 % stanovništva Republike Hrvatske. Značajan je to pad broja stanovnika (skoro 46 000, 15 %), a što se uvelike održava i na broj učenika u osječko-baranjskim školama, kao i na školske knjižnice.

U školskoj godini 2022./2023. upisano je 29 467 učenika, raspoređenih u 1893 razredna odjeljenja. Istovremeno se smanjuje i broj učenika po jednom razredu i trenutno je prosjek samo 15,6 učenika po jednom razredu. Smanjivanjem broja učenika i razreda javlja se problem tehnološkog viška nastavnog osoblja te je upitan i opstanak područnih škola, a koje su nerijetko i jedino kulturno središte mjesta.

Sukladno svemu iznesenom upitna je održivost postojećeg sustava, te sva nastojanja treba usmjeriti na održavanje i unapređivanje postojećih knjižnica.

S obzirom na koeficijente izvodljivosti Standarda za školske knjižnice, u lipnju 2023. je bio rok za ispunjavanje sljedećih stavki (stupali na snagu odmah nakon donošenja standarda):

- prostor knjižnice – izgradnja nove školske ustanove, dogradnja i rekonstrukcija postojećih (nadograđena OŠ Cvjetno Briješće otvorena 2019. ne zadovoljava, SŠ Donji Miholjac otvorena 2023. zadovoljava Standard, a u tijeku je izgradnja I. gimnazije Osijek koja bi prema projektu trebala biti prema propisima)
- računalni program za knjižnično poslovanje (još sedam, tj. pet škola nije ispunilo)
- obrada knjižnične građe (nije zadovoljeno u sedam škola koje nemaju knjižnični program, i u većem broju škola, posebice osnovnoškolskih jer nisu završili automatizaciju poslovanja)
- knjižnična građa – minimalan fond i nabava (minimum knjižnične građe, a s obzirom na tip knjižnice još nije dostiglo 10 knjižnica, a od toga pet knjižnica ima fond manji od 2500 svezaka. Nabavu knjižne građe prema Standardu nije ispunilo 92 knjižnice, a samo 7 je)
- stručno usavršavanje stručnih knjižničarskih djelatnika (sudjeluju u stručnom usavršavanju na svima razinama, najviše putem webinarima, manje uživo na Informativnim utorcima i srijedama u organizaciji RMS-a, predavanjima u organizaciji DKSBS-a, a najmanje uživo u organizacijama na nacionalnoj razini zbog nedostatka financiranja)
- Pravilnik o radu (korištenju) knjižnice (u većini škola je javno dostupan i uređen ili su u tijeku izmjene i usklađivanje s novim Standardom)

Standardi koji se moraju postići do kraja 2024. godine:

- oprema – tehnička i računalna oprema (čak 43 školske knjižnice (većinom osnovne škole) uopće nema računala za učenike)

- javno dostupan katalog na mreži (OPAC) (7 knjižnica u Osječko-baranjskoj županiji (3 osnovnoškolske i 4 srednjoškolske knjižnice nemaju knjižnični program).
- stručni knjižničarski djelatnici (u tri školske knjižnice rade nestručne zamjene na 0.5 PRV ili i manje)
- radno vrijeme školske knjižnice (usklađeno je prema radnom vremenu školske ustanove, i u većini škola je knjižnica cijelo vrijeme dostupna korisnicima)
- plan rada (programi školske knjižnice sastavni su dio školskog kurikulumu i godišnjeg plana i programa škole, uvršteni u javno dostupne školske kurikulumu)

Standardi označeni koeficijentom izvodljivosti 2 moraju se postići do kraja 2025. godine:

- oprema – knjižnični namještaj (relativno zadovoljavajući, trebao bi se osuvremeniti i uskladiti veličine prema Standardima)

Standardi označeni koeficijentom izvodljivosti 3 moraju se postići do kraja 2027. godine:

- prostor knjižnice (minimalni prostor prema Standardu zadovoljava samo 23 % školskih knjižnica Osječko-baranjske županije. U samo 8 osnovnih škola prostor knjižnice je u skladu sa Standardom, dok sedam knjižnica osnovnih škola djeluje u knjižnicama od 20-30 m². Knjižnice se izmještaju, rjeđe u namjenske i bolje prostore, češće u neprimjerenije).

Kao najveći problemi za izdvojiti su prostorni problemi i neodgovarajuće financiranje knjižničnog fonda. Standard za školske knjižnice poziva na obvezu osnivača da osigura nužne uvjete za osnivanje, optimalan rad i kontinuirani razvoj knjižnica, kako u prostornom, tako i u stručnom smislu. Važno je prepoznati smještaj školske knjižnice na frekventnoj i korisnicima lako dostupnoj lokaciji u središtu škole te unutar njih stvoriti ugodan prostor, dnevni boravak učenika u okruženju stručno sređene knjižnične građe. Knjižnični fond mora se kontinuirano izgrađivati nabavom nove građe, sukladno raspoloživim sredstvima u državnom proračunu i proračunu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, a najmanje 0,5 jedinica po učeniku i učitelju, odnosno nastavniku, odgajatelju i stručnom suradniku.

Praćenjem i vrednovanjem kvalitete postojećih školskih knjižnica uočeno je da su predstavljeni pozitivni rezultati izravan rad knjižničara, njihovoga entuzijazma i kreativnosti, a s obzirom na uvjete u kojima djeluju.

U Osijeku, svibanj 2024.

Dr. sc. Marijana Špoljarić Kizivat,
viša knjižničarka

M. Špoljarić Kizivat